Python: Wprowadzenie do programowania

Projekt „Matematyka dla Ciekawych Świata”,
Robert Ryszard Paciorek
<rrp@opcode.eu.org>

2020-03-21

1 Wprowadzenie

Na zajęciach będziemy programować w języku Python w wersji 3. Pythona można używać na różnych systemach operacyjnych (wliczając w to Linux, MacOS i Windows), a nawet on-line. Mimo to zachęcamy do spróbowania, w ramach tych zajęć, pracy w środowisku GNU/Linux.

Zwróćcie uwagę, aby korzystać z wersji Pythona o numerze rozpoczynającym się od 3 (np. 3.6.0), a nie starszej, lecz wciąż używanej wersji 2. Wersje te różnią się tak znacząco, że programy, które będziemy pisać na zajęciach nie będą działać w drugiej wersji Pythona.

Skrypt ten jest wprowadzeniem do programowania w Pythonie i omawia wszystkie najważniejsze elementy tego języka. Zagadnienia bardziej zaawansowane, treści dodatkowe i ciekawostki zostały oznaczone ikonką 🤔 (Thinking Face Emoji).

1.1 Praca z konsolą interaktywną

Pierwszym sposobem pracy z Pythonem jest praca w interaktywnej konsoli. Uzyskujemy ją po uruchomieniu polecenia `python3`. W konsoli tej początkowo wypisane są pewne informacje (m.in. używana wersja Pythona) oraz znak zachęty (w Pythonie najczęściej >>>). Interpreter oczekuje, iż po tym znaku wpiszemy polecenie i naciśniemy Enter. Wynik polecenia zostanie wypisany w kolejnym wierszu.

Najprostszym sposobem użycia konsoli Pythona jest użycie jej jako kalkulatora — wpisujemy działanie do obliczenia, naciskamy Enter i w kolejnym wierszu otrzymujemy wynik działania. Przykład użycia konsoli Pythona jako kalkulatora znajduje się poniżej:

```
>>> 2 + 2 * 2
6
>>> (2+2) * 2
8
>>> 2 ** 7
128
>>> 47 / 10
4.7
>>> 47 // 10
4
>>> 47 % 10
7
```

W powyższym przykładzie:

- Znak ** oznacza podnoszenie do potęgi.
- Znak / oznacza dzielenie.
- Znak // oznacza dzielenie całkowite.
- Znak % oznacza branie reszty z dzielenia.
- Nawiasy okrągłe służą grupowaniu wyrażeń i wymuszaniu innej niż standardowa kolejności działań.

- Spacje nie mają znaczenia (używamy ich jedynie dla zwiększenia czytelności).

Porada

W konsoli interaktywnej przy pomocy strzałek góra/dół można przeglądać historię wydanych poleceń. Polecenia te można także wykonać ponownie (naciskając enter), a przedtem także zmodyfikować (poruszając się strzałkami prawo lewo).
Konsola ta posiada także mechanizm dopełniania wpisywanych poleceń przy pomocy tabulatora (pojedyncze naciśnięcie dopełnia, gdy tylko jedna propozycja, podwójne wyświetla propozycje dopełnień).

Zadanie 1.1.1

Korzystając z Pythona jak z prostego kalkulatora, oblicz sumę dodatnich liczb całkowitych mniejszych od 7.

1.1.1 Zmienne

Podobnie jak w kalkulatorze możemy korzystać z *pamięci*, w Pythonie możemy zapisywać wartości w *zmiennych*:

```
>>> x = 3
>>> y = 4
>>> x
3
>>> x**2 + y**2
25
```

W pierwszych dwóch linijkach następuje *przypisanie* wartości 3 do zmiennej `x` oraz wartości 4 do zmiennej `y`. Od tej pory możemy korzystać z tych zmiennych, np. do obliczenia wartości wyrażenia $(x^2 + y^2)$.

1.1.2 Moduły i zaawansowany kalkulator

Python pozwala na wykonywanie bardziej zaawansowanych obliczeń. Możliwe jest m.in. obliczenia wartości wyrażeń logicznych, konwertowanie systemów liczbowych, obliczanie wartości funkcji trygonometrycznych. Duża część funkcji matematycznych w Pythonie zawarta jest w module „math", który wymaga zaimportowania. Można to zrobić na przykład w sposób następujący:

```
>>> import math
>>> math.sin(math.pi/2)
1.0
```

Zauważ, że odwołanie do elementów tak zaimportowanego modułu wymaga podania jego nazwy, następnie kropki i nazwy używanej funkcji z tego modułu.

1.2 Pisanie i uruchamianie kodu programu

Do tej pory korzystaliśmy z Pythona używając interaktywnej konsoli. Jest to całkiem wygodne narzędzie, jeśli wykonujemy tylko jednolinijkowe polecenia, jednak pisanie dłuższych fragmentów kodu w tej konsoli staje się już bardzo niewygodne. Drugą metodą korzystania z Pythona jest pisanie kodu programu (skryptu) w pliku tekstowym i uruchamianie tego kodu w konsoli.

Moduły

Nazwa pliku powinna być inna niż nazwy importowanych modułów, czyli jeżeli w kodzie mamy `import abc` to nasz plik nie powinien nazywać się `abc.py`, w przeciwnym razie zamiast wskazanego modułu Python będzie próbował zaimportować nasz plik.

Utwórz plik `mojProgram.py`[1] z następującą zawartością:

```
x = 3
y = 4
print(x**2 + y**2)
```

W celu wykonania kodu zapisanego w pliku uruchom interpreter Pythona z jednym argumentem, będącym nazwą tego pliku: `python3 mojProgram.py`.

Porada

Zachowuj pliki z programami pisanymi w trakcie zajęć, używając nazw które pozwolą Ci łatwo zidentyfikować dany program. Mogą one być pomocne w rozwiązywaniu kolejnych zadań oraz prac domowych.

1.2.1 funkcja `print`

Zwróć uwagę, iż do wypisania wyniku działania na ekran została użyta funkcja **`print`**. Nie korzystaliśmy z niej wcześniej, ponieważ bazowaliśmy na domyślnym zachowaniu interpretera przy pracy interaktywnej powodującym wypisywanie na konsolę wyniku nie zapisywanego do zmiennej. Jednak kiedy tworzymy program powinniśmy w jawny sposób określać co chcemy aby zostało wypisane na konsolę właśnie np. za pomocą funkcji **`print`**.

Funkcja **`print`** wypisuje przekazane do niej (rozdzielane przecinkami) argumenty rozdzielając je spacjami. Przechodzi ona domyślnie do następnej linii po każdym wywołaniu. Na przykład:

```
print("raz dwa", "trzy ...")
print(4, 5)
```

```
raz dwa trzy ...
4 5
```

Informacja

Ilekroć w niniejszych materiałach pojawią się dwie ramki, jedna obok drugiej, w lewej ramce znajdował się będzie kod programu, a w prawej efekt jego działania wyświetlony w konsoli:

Zachowanie funkcji **`print`** można zmienić, dodając do jej wywołania, na końcu listy argumentów argument postaci `end = X` i/lub `sep = Y`, gdzie `X` to otoczony apostrofami ciąg znaków, który chcemy wypisywać zamiast przejścia do nowej linii, a `Y` to otoczony apostrofami ciąg znaków, który chcemy wypisywać zamiast spacji rozdzielającej wypisania kolejnych argumentów. Na przykład:

```
x = 3
y = 4
print(x, '+ ', end='')
print(y, x + y, sep=' = ')
```

```
3 + 4 = 7
```

Napisy

Ciąg znaków ujęty w apostrofy lub cudzysłowy (w Pythonie nie ma znaczenia, której wersji użyjemy, ważne jest tylko aby znak rozpoczynający i kończący był taki sam) nazywamy napisem. Możemy ich używać nie tylko w ramach funkcji print, ale też np. przypisywać do zmiennych. Więcej o napisach dowiemy się później.

Zadanie 1.2.1

Zmodyfikuj powyższy program tak aby uzyskać ten sam efekt używając tylko jednego wywołania funkcji **`print`**

1. Pliki z skryptami Pythona tradycyjnie mają rozszerzenie `.py`. Nie jest ono jednak wymagane — interpreter Pythona wykona kod z pliku o dowolnym rozszerzeniu a także z pliku bez rozszerzenia.

1.2.2 Komentarze

Często chcemy móc umieścić w kodzie programu dodatkową informację, która ułatwi nam jego czytanie i zrozumienie w przyszłości. Służą do tego tak zwane komentarze, które są ignorowane przez interpreter (bądź kompilator) danego języka. W Pythonie podstawowym typem komentarza, jest komentarz jednoliniowy, rozpoczynający się od znaku # a kończący z końcem linii.

1.2.3 inne sposoby uruchamiania kodu z pliku

Jeżeli do wywołania interpretera Pythona dodamy opcję `-i` (np. `python3 -i mojProgram.py`) po wykonaniu kodu z podanego pliku uruchomi on konsolę interaktywną w której będą dostępne elementy (m.in. zmienne) zdefiniowane w podanym pliku.

Możliwe jest także włączenie kodu z pliku do aktualnie uruchomionego interpretera (np. konsoli interaktywnej), w taki sposób jakbyśmy go wpisali (czyli z wykonaniem wszystkich instrukcji i późniejszą możliwością dostępu do zdefiniowanych tam elementów). Aby wczytać w ten sposób kod z pliku `mojProgram.py` należy wykonać: `exec(open('mojProgram.py').read())`

1.3 Inne interpretery Pythona

1.3.1 on-line

Dostępne są różne on-line'owe interpretery Pythona, np: http://ideone.com/, http://repl.it/. Mogą one posłużyć np. do odrabiania prac domowych bez konieczności instalowania Pythona na używanym do tego komputerze.

1.3.2 ipython

`ipython3` jest wygodniejszym w pracy interaktywnej interpreterem Pythona w wersji 3. Pozwala on m.in. na lepsze przewijanie i edytowanie poleceń wieloliniowych w historii.

2 Podstawowe elementy składniowe

2.1 Definiowanie własnych funkcji

Bardzo często będziemy chcieli móc wielokrotnie wykorzystać raz napisany fragment kodu. W tym celu będziemy tworzyć własne *funkcje*. Definicja funkcji ma następującą postać:

```
def nazwa_funkcji(argumenty):
  pierwsze_polecenie
  drugie_polecenie
  ...
```

Zwróć uwagę na kilka rzeczy:

- Na końcu pierwszej linijki jest dwukropek.
- Druga linijka musi być *wcięta*, tzn. rozpoczynać się od spacji, kilku spacji lub znaku tabulacji.
- Jeżeli w ramach funkcji chcemy wykonać kilka instrukcji muszą one mieć taki sam poziom wcięcia.
- „Wnętrze" funkcji kończymy wracając do takiego samego poziomu wcięcia na jakim ją rozpoczęliśmy (takiego wcięcia jakie miała linijka z słowem kluczowym `def`).

Jest to typowy sposób wyznaczania bloku kodu w Pythonie i będziemy go jeszcze spotykać w innych konstrukcjach (które poznamy już niedługo), dlatego szczególnie wart jest zapamiętania.

Gdy umieszczamy inną konstrukcję korzystającą z bloku kodu we wnętrzu jakiegoś innego bloku (np. funkcji), blok tej instrukcji musi być „bardziej" wcięty od bloku w którym jest zawarty, powrót do poziomu wcięcia zewnętrznego bloku oznacza zakończenie bloku tej instrukcji i kontynuowanie zewnętrznego bloku.

Porada

Na funkcję można patrzeć jak na nazwany kawałek kodu, który możemy wywołać z innego miejsca ze odmiennymi wartościami zmiennych stanowiących jej argumenty.

Polecenie wywołania funkcji ma postać `nazwa_funkcji(argumenty)` i możemy napisać je w tym samym pliku, poniżej definicji tej funkcji. Typowo ilość i kolejność argumentów w definicji, jak i w wywołaniu powinny być takie same. Jeżeli nasza funkcja nie potrzebuje przyjmować argumentów nawiasy okrągłe w jej definicji i wywołaniu pozostawiamy puste. Jeżeli potrzebujemy więcej argumentów rozdzielamy je w obu przypadkach przecinkami (tak jak miało to miejsce w korzystaniu z funkcji `print`).

Przykład Napiszmy funkcję, która wypisuje swój argument podniesiony do kwadratu i wywołajmy ją:

```
def kwadrat(x):
  print(x * x)

kwadrat(7)
kwadrat(2 + 3)
```

```
49
25
```

Zwróć uwagę, iż wywołania funkcji w powyższym przykładzie nie są wcięte — są poza blokiem funkcji.

Polecenia wieloliniowe w konsoli interaktywnej

Możliwe jest wprowadzanie poleceń wieloliniowych w konsoli interaktywnej. W takim wypadku po wprowadzeniu pierwszej linii (rozpoczynającej blok, np. `def`) nastąpi zmiana znaku zachęty na ..., co oznacza tryb wprowadzania bloku poleceń. Następnie wprowadzamy kolejne instrukcje wykonywane w ramach tego bloku (np. funkcji) pamiętając o wcięciach. Wprowadzanie bloku kończymy pustą linią, po czym znak zachęty powróci do standardowego >>>.

Zadanie 2.1.1

Napisz funkcję, która przyjmuje dwa argumenty i wypisuje ich sumę. Użyj jej do obliczenia (wypisania na konsolę) wartości kilku różnych sum.

2.1.1 Wartość zwracana z funkcji

Często chcemy aby funkcja zamiast wypisać wynik swojego działania na ekran zwróciła go w taki sposób aby można było go zapisać do jakiejś zmiennej, możliwe to jest poprzez zastosowanie instrukcji **return**. Przerywa ona działanie funkcji w miejscu w którym została wykonała, powoduje powrót do miejsca gdzie wywołana została funkcja i zwraca podaną do niej wartość:

```
def kwadrat(x):
  return x * x

a = kwadrat(7)
print( a - 2, kwadrat(4) )
```

```
47 16
```

Zadanie 2.1.2

Napisz funkcję, która przyjmuje dwa argumenty i zwraca ich sumę. Użyj jej do obliczenia (wypisania na konsolę) wartości kilku różnych sum.

Zadanie 2.1.3

Napisz funkcję, która oblicza i zwraca pole koła o podanym promieniu. Użyj jej do obliczenia powierzchni koła o promieniu 13.

Zadanie 2.1.4

Napisz funkcję która przyjmuje dwa argumenty, wypisuje je w jednej linii rozdzielając dwukropkiem. W kolejnej linii powinna wypisać wartość reszty z dzielenia pierwszego argumentu przez drugi.

Zadanie 2.1.5

Napisz funkcję obliczającą i zwracającą kwadrat podanej liczby. Użyj jej w funkcji która ma obliczyć i zwrócić wartość funkcji kwadratowej $ax^2 + bx + c$ w zadanym punkcie x, dla zadanych parametrów a, b i c.

2.1.2 Argumenty domyślne i nazwane

Możliwe jest podanie wartości domyślnych dla wybranych argumentów funkcji. Utworzy to z nich argumenty opcjonalne, które nie muszą być podawane przy wywołaniu funkcji. Argumenty z wartościami domyślnymi muszą występować w definicji funkcji po argumentach bez takich wartości. Przy wywołaniu funkcji można odwoływać się do jej argumentów z podaniem ich nazw, pozwala to na podawanie argumentów w innej kolejności niż podana w definicji funkcji, co jest przydatne zwłaszcza przy funkcjach z wieloma argumentami opcjonalnymi.

```
def potega(a = 2, b = 2):
    return a ** b

print( potega(), potega(4), potega(4, 3) )
print( potega(b = 3), potega(b = 1, a = 4) )
```

```
4 16 64
8 4
```

2.1.3 Zasięg zmiennej

W Pythonie wewnątrz funkcji widoczne są zmienne zdefiniowane poza nią, jednak aby móc modyfikować taką zmienną wewnątrz funkcji należy ją tam zadeklarować jako globalną przy pomocy słowa kluczowego `global`:

```
def test():
  global b
  a, b = 5, 13
  print(a, b, c)

a, b, c = 1, 3, 7
test()
print(a, b, c)
```

```
5 13 7
1 13 7
```

Analizując działanie powyższego kodu zwrócić uwagę na:

- zasłonięcie globalnego a poprzez lokalne a wewnątrz funkcji (nie można zmodyfikować globalnej zmiennej a w funkcji),
- możliwość dostępu do globalnych zmiennych w funkcji dopóki ich nie zasłonimy zmienną lokalną (tak używamy zmiennej c)
- możliwość zmodyfikowania zmiennej globalnej gdy jest zadeklarowana w funkcji jako `global`

2.2 Pętla `for`

Załóżmy, że chcemy obliczyć kwadraty wszystkich liczb od 1 do 4. Zgodnie z dotychczasową wiedzą, w tym celu musimy wykonać 4 działania:

```
print(1 * 1)
print(2 * 2)
print(3 * 3)
print(4 * 4)
```

```
1
4
9
16
```

Widzimy jednak, że te działania są bardzo podobne i chciałoby się je wykonać „za jednym zamachem”. Do wykonywania wielokrotnie tego samego (lub podobnego) kodu służą pętle. Najprostszym rodzajem pętli jest pętla `for`, która dla danej *listy* i operacji do wykonania wykonuje tę operację po kolei na każdym elemencie listy.

Do wykonania powyższego zadania służy pętla `for` w następującej postaci:

```
for x in [1, 2, 3, 4]:
    print(x * x)
```

```
1
4
9
16
```

Spróbuj przepisać tę pętlę i uruchomić program. Zauważ że wnętrze pętli jest wyznaczone w sposób analogiczny do wnętrza funkcji:

- Rozpoczyna się od dwukropka kończącego pierwszą linię.
- Kolejne linijki są *wcięte*, tzn. rozpoczynać się od spacji, kilku spacji lub znaku tabulacji.
- Jeżeli w ramach pętli chcielibyśmy wykonać kilka instrukcji muszą one mieć taki sam poziom wcięcia.
- „Wnętrze” pętli kończymy wracając do takiego samego poziomu wcięcia na jakim ją rozpoczęliśmy (takiego wcięcia jakie miała linijka z słowem kluczowym `for`).
- Pętle możemy zagnieżdżać jedna w drugiej — blok wewnętrznej pętli musi być „bardziej” wcięty.

Powrót do poziomu wcięcia zewnętrznej pętli oznacza zakończenie pętli wewnętrznej i kontynuowanie zewnętrznej.

Zadanie 2.2.1

Zmodyfikują tą pętlę w taki sposób aby wypisywała:

```
1^2 = 1
2^2 = 4
3^2 = 9
4^2 = 16
```

2.3 Lista kolejnych liczb naturalnych

Często potrzebujemy, aby pętla przeszła po liście kilku kolejnych liczb naturalnych. W tym celu możemy oczywiście podać wprost kolejne elementy listy (tak jak w powyższym przykładzie), jednak istnieje wygodniejsze rozwiązanie, mianowicie polecenie `range()`:

```
for x in range(7):
    print(x, end = ', ')
```

```
0, 1, 2, 3, 4, 5, 6,
```

```
for x in range(5, 10):
    print(x, end = ', ')
```

```
5, 6, 7, 8, 9,
```

```
for x in range(10, 20, 3):
    print(x, end = ', ')
```

```
10, 13, 16, 19,
```

Na powyższych przykładach widzimy, że polecenie `range()` występuje w trzech wersjach:

- `range(kon)` generuje listę kolejnych liczb od 0 (**włącznie**) do `kon` (**wyłącznie**).
- `range(pocz, kon)` generuje listę kolejnych liczb od `pocz` (**włącznie**) do `kon` (**wyłącznie**).
- `range(pocz, kon, krok)` generuje listę liczb od `pocz` (**włącznie**) do `kon` (**wyłącznie**), przeskakując w każdym kroku o `krok`.

Do zapamiętania

Wszystkie przedziały w Pythonie są domknięte z lewej strony i otwarte z prawej strony, tzn. zawierają swój lewy koniec i nie zawierają swojego prawego końca.

Zadanie 2.3.1

Napisz program obliczający sumę $1^2 + 2^2 + 3^2 + ... + 99^2 + 100^2$.

Zadanie 2.3.2

Napisz funkcję, przyjmującą dwa argumenty a i b, która obliczy i zwróci sumę liczb całkowitych większych od a i mniejszych od b.

2.4 Typ logiczny

Jak już się przekonaliśmy można używać Pythona jako kalkulatora. Możemy go także użyć do obliczania wartości wyrażeń logicznych. Służy do tego wbudowany dwuwartościowy typ logiczny z wartościami:

- `True` oznaczającą logiczną jedynkę / prawdę

- `False` oznaczającą logiczne zero / fałsz

Operacje na tym typie wykonujemy z użyciem słów kluczowych: **`and`**, **`or`**, **`not`** oznaczających odpowiednio: iloczyn logiczny (aby był prawdą oba warunki muszą być spełnione), sumę logiczną (aby wynik był prawdą co najmniej jednej z warunków musi być spełniony) oraz negację logiczną. Podobnie jak w zwykłych operacjach arytmetycznych możemy grupować ich fragmenty (celem wymuszenia kolejności działań) przy pomocy nawiasów okrągłych.

Wartościom tego typu mogą odpowiadać wybrane wartości innych typów (np. liczba całkowita 0 odpowiada `False`, a pozostałe liczby całkowite `True`). Wartościami tego typu są też wyniki różnego rodzaju porównań, takich jak: `<` (mniejsze), `>` (większe), `<=` (mniejsze równe), `>=` (większe równe), `==` (równe), `!=` (nierówne).

2.5 Instrukcja warunkowa `if`

Często chcemy, aby program zachowywał się w różny sposób w zależności od tego, czy jakiś warunek jest spełniony, czy nie. W Pythonie (jak w większości języków programowania) służy do tego instrukcja warunkowa **`if`**.

Przypuśćmy, że chcemy napisać funkcję, która dla podanej wartości sprawdzi czy odpowiada ona logicznej prawdzie czy fałszowi i wypisuje odpowiedni komunikat. Zatem kod będzie wyglądał następująco:

```
def sprawdz(x):
    if x:
        print(x, '-- prawda')
    else:
        print(x, '-- nie prawda')
sprawdz(1)
sprawdz(0)
```

```
1 -- prawda
0 -- nie prawda
```

Zwróć uwagę na następujące rzeczy:

- **`if`** to po polsku „jeśli”, **`else`** to po polsku „w przeciwnym przypadku”.
- Linijki rozpoczynające się od **`if`** i **`else`** (podobnie jak linijki rozpoczynające się np. od **`def`**) kończą się dwukropkiem.
- „Wnętrze” **`if`**-a i **`else`**-a (linijki 3 i 5) jest wcięte (bardziej niż samo wnętrze definicji funkcji `sprawdz`).
- Linijka 3 zostanie wykonana, jeśli spełniony będzie warunek z linijki 2, czyli jeśli wartość zmiennej x będzie odpowiadała prawdzie.
- Linijka 5 zostanie wykonana, jeśli warunek z linijki 2 nie będzie spełniony.

W powyższym przykładzie użyliśmy konstrukcji **`if`**/**`else`** do rozróżnienia pomiędzy dwoma przypadkami. Używając komendy **`elif`** (skrót od **`else if`**) możemy stworzyć bardziej skomplikowany kod do rozróżnienia pomiędzy kilkoma różnymi przypadkami:

```
for x in range(0, 5):
    if x < 1 or x == 4:
        print('mniejsze od 1 lub rowne 4')
    elif x in [0,2,3]:
        print('0 2 lub 3')
    else:
        print('nic ciekawego')
```

```
mniejsze od 1 lub rowne 4
nic ciekawego
0 2 lub 3
0 2 lub 3
mniejsze od 1 lub rowne 4
```

Ten kod składa się z trzech bloków, które są wykonywane w zależności od spełnienia poszczególnych warunków: **`if`**, **`elif`**, **`else`**. Mamy dużą dowolność w konstruowaniu tego typu fragmentów kodu: bloków **`elif`** może być dowolnie wiele, blok **`else`** może występować jako ostatni blok, ale może też go nie być w

ogóle.

W powyższym przykładzie widzimy również, że w roli warunków sprawdzanych w ramach **if**a mogą występować bardziej złożone wyrażenia. Możemy tutaj użyć dowolnego wyrażenia którego wynik odpowiada wartości logicznej `True`/`False`, najczęściej spotkamy się z wyrażeniami złożonymi z poznanych już operatorów porównań (`<`, `>`, `<=`, `>=`, `==`, `!=`) i operacji logicznych (**and**, **or**, **not**).

Zwróć uwagę na warunek postaci „`A` **in** `B`". Taki warunek sprawdza, czy wartość reprezentowana przez `A` jest elementem `B`, a jego wynik oczywiście także jest wartością logiczną. W naszym przykładzie sprawdzaliśmy, czy wartość zmiennej `x` występuje w podanej liście liczb, czyli czy jest 1, 2 lub 3.

Zauważ, że dla x wynoszącego 0 spełnione są dwa warunki (pierwszy i środkowy), w takim wypadku decydująca jest kolejność warunków i w konstrukcji **if**/**elif** wykonany zostanie jedynie kod związany z pierwszym pasującym warunkiem.

Zadanie 2.5.1

Napisz funkcję `znak(liczba)` która wypiszę informację o znaku podanej liczby (wyróżniając zero) i zwróci jej wartość bezwzględną. Wywołanie funkcji `znak` powinno wyglądać następująco:

```
a = znak(7)
b = znak(-13)
c = znak(0)
print(a, b, c)
```

```
7 jest dodatnia
-13 jest ujemna
0 to zero
7 13 0
```

Zadanie 2.5.2

Napisz funkcję który wypisze liczby od 0 do 20 z pominięciem liczb podzielnych przez wartość określoną w jej argumencie.

2.6 Pętla **while**

Do tej pory korzystaliśmy z pętli **for**, która pozwala na iterowanie po liście elementów. Innym istotnym rodzajem pętli jest pętla **while**, która powoduje wykonywanie zawartego w niej kodu dopóki podany warunek jest spełniony.

```
a, b = 0, 1
while a <= 20:
    print(a, end=" ")
    a, b = b, a + b
```

```
0 1 1 2 3 5 8 13
```

Zwróć uwagę, że wewnątrz pętli **while** (tak samo jak innych konstrukcji używających wciętego bloku - takich jak **for**, czy **if**) może znajdować się więcej niż jedno polecenie. Trzeba tylko pamiętać, aby wszystkie były poprzedzone takim samym wcięciem.

Pętla **while** jest też naturalnym wyborem gdy w Pythonie chcemy przechodzić przez jakiś zakres liczb z krokiem nie całkowitym (wcześniej poznana instrukcja `range`, stosowana do iterowania po zakresie liczbowym w pętli **for**, wymaga aby krok był całkowity).

Zadanie 2.6.1

Rozwiąż zadanie 2.3.2 używając pętli **while**

2.7 Wielokrotne przypisanie

Zwróć uwagę w powyższym kodzie także na operację wielokrotnego przypisania postaci `a, b = x, y`. Dokonuje ona przypisania wartości x do a i y do b, przy czym wartości x i y obliczane są przed zmodyfiko-

waniem a i b. Pozwala to m.in. na zamianę wartości pomiędzy a i b bez stosowania zmiennej tymczasowej poprzez zapis: `a, b = b, a`. Podobnie możemy zapisywać przypisania większej ilości wartości do większej ilości zmiennych np: `a, b, c = 1, 5, 9`. Z notacji tej będziemy też często korzystać w dalszej części skryptu przy inicjalizacji zmiennych.

2.8 Zadania dodatkowe

Zadanie 2.8.1

Napisz pętlę, która wypisze wszystkie dwucyfrowe liczby podzielne przez 7. Kolejne liczby powinny być wypisane w jednym wierszu i porozdzielane pojedynczymi spacjami.

Zadanie 2.8.2

Używając dwóch pętli **for**, jedna wewnątrz drugiej, napisz program, który wypisze na ekranie *trójkąt z iksów*, taki jak poniżej:

```
X
XX
XXX
XXXX
XXXXX
XXXXXX
XXXXXXX
```

Zadanie 2.8.3

Zmodyfikuj rozwiązanie zadania 2.8.2 tak aby zamiast co najmniej jednej pętli **for** użyć pętli **while**.

Zadanie 2.8.4

Napisz funkcję `bezwzgledne(lista)`, która dla danej listy liczb wypiszę listę wartości bezwzględnych tych liczb, tj. liczby ujemne zamieni na przeciwne, a liczby nieujemne pozostawi bez zmian. Poszczególne liczby powinny być oddzielone pojedynczymi spacjami. Przykładowe użycie funkcji powinno wyglądać następująco:

```
 > bezwzgledne([5, -10, 15, 0])
5 10 15 0
```

Zadanie 2.8.5

Zmodyfikuj rozwiązanie zadania 2.8.2 tak aby zamiast co najmniej jednej z pętli użyć rekurencji.
Wskazówka: Funkcja rekurencyjna to funkcja, która wywołuje samą siebie (typowo ze zmodyfikowanymi argumentami), dopóki zachodzi jakiś ustalony warunek (typowo zależny od argumentów).

Zadanie 2.8.6

Napisz funkcję, przyjmującą dwa argumenty a i b, która sprawdzi warunek równoważności $a \Leftrightarrow b$ (sprawdzi czy a wtedy i tylko wtedy gdy b).
Wskazówka: dla ułatwienia można przyjąć że argumenty są zawsze typu logiczne True/False.

Zadanie 2.8.7

Napisz funkcję, przyjmującą dwa argumenty a i b, która będzie realizować funkcję xor (zwróci wartość a XOR b).
Wskazówka: dla ułatwienia można przyjąć że argumenty są zawsze typu logiczne True/False.

Zadanie 2.8.8

Napisz funkcję, przyjmującą dwa argumenty a i b, która sprawdzi warunek implikacji $a \Rightarrow b$ (sprawdzi czy z a wynika b).
Wskazówka: dla ułatwienia można przyjąć że argumenty są zawsze typu logiczne True/False.

3 Napisy

Do tej pory używaliśmy zmiennych do przechowywania liczb i operowania na nich. Zmienne mogą również jako wartości przyjmować litery, słowa, a nawet całe zdania:

```
x = 'A'
a, b, c = 'Ala', "ma", " kota i psa"
d = """ ... a co ma ...
 "kotek"?"""
print(x, a[2])
print(c[1], c[-1], c[-3])
print(a + b)
print(3 * a)
print(a + " " + b + c + d)
```

```
A a
o a p
Alama
AlaAlaAla
Ala ma kota i psa ... a co ma ...
 "kotek"?
```

Zwróć uwagę na następujące rzeczy:

- Napisy muszą być otoczone pojedynczymi apostrofami lub podwójnym cudzysłowami (nie ma znaczenia, którą wersję wybierzemy), w przypadku napisów wieloliniowych używamy trzykrotnie apostrofu lub cudzysłowowa na początku i końcu napisu.
  Nie przypisane do żadnej zmiennej napisy wieloliniowe mogą być stosowane jako komentarze wieloliniowe.
- Przy użyciu liczby w nawiasie kwadratowym możemy poznać poszczególne litery napisu (***numeracja rozpoczyna się od 0***).
- Ujemny indeks oznacza odliczanie liter od końca napisu: ostatnia litera napisu `c` to `c[-1]`, przedostatnia to `c[-2]`, itd.
- Przy użyciu znaku dodawania możemy sklejać (*konkatenować*) napisy.
- Przy użyciu znaku gwiazdki możemy mnożyć napisy (czyli sklejać same ze sobą).

Innymi przydatnymi operacjami na napisach jest sprawdzanie długości napisu poleceniem `len()` oraz wycinanie podnapisu przy użyciu dwukropka:

```
tekst = 'Python'
dlugosc = len(tekst)
print(dlugosc, tekst[2:5], tekst[3:], tekst[:3])
```

```
6 tho hon Pyt
```

W powyższym przykładzie:

- komenda `tekst[2:5]` zwraca podnapis od znaku nr 2 (**włącznie**) do znaku nr 5 (**wyłącznie**),
- komenda `tekst[3:]` zwraca podnapis od znaku nr 3 (**włącznie**) do końca,
- komenda `tekst[:3]` zwraca podnapis od początku do znaku nr 3 (**wyłącznie**).

Podobnie jak w `range()` możemy podać trzeci argument określający przedział czyli krok. Pozwala to na wybieranie co n-tego znaku z napisu, zarówno zaczynając od początku jak i końca:

```
tekst = '123456789'
print(tekst[::2], tekst[1::2])
print(tekst[::-1], tekst[::-3])
print(tekst[::-1][::3], tekst[::3][::-1])
```

```
13579 2468
987654321 963
963 741
```

W powyższym przykładzie:

- komenda `tekst[::2]` zwraca co drugi znak,
- komenda `tekst[1::2]` zwraca co drugi znak od znaku nr 1,
- komenda `tekst[::-1]` zwraca napis od tyłu,

- komenda `tekst[::-3]` zwraca co 3 znak z napisu od tyłu (warto zauważyć że nie zawsze jest to równoważne wypisaniu napisu złożonego z co 3 znaku od tyłu).

3.1 Napis jako lista

Wszystkie listy, których do tej pory używaliśmy w pętli **for** były listami liczb. Okazuje się, że w Pythonie napisy mogą być traktowane jako lista, a dokładniej listą liter. Oznacza to, że po napisie można przejść przy użyciu pętli **for**, tak samo jak przechodziliśmy po liście liczb:

```
for l in 'Abc':
    print('litera', end = ' ')
    print(l)
```

```
litera A
litera b
litera c
```

3.1.1 Modyfikowalność napisów

Python pozwala odwoływać się do poszczególnych znaków w napisie jak do elementów listy, jednak nie pozwala na ich modyfikowanie:

```
s = "abcdefgh"
s[2] = "X"
print(s)
```

```
Traceback (most recent call last):
  File "python", line 2, in <module>
TypeError: 'str' object does not support item assignment
```

Zwróć uwagę na komunikat błędu, który został wyświetlony, podaje on informacji o tym co wywołało błąd (opis błędu) i w której linii programu on wystąpił. **Czytanie ze zrozumieniem komunikatów o błędach ułatwia naprawianie niedziałającego programu.**

Jeżeli zachodzi potrzeba modyfikowania napisu konkretnych znaków w napisie możemy użyć poznanej wcześniej metody uzyskiwania podnapisów:

```
s = "abcdefgh"
s = s[:2] + "X" + s[3:5] + s[6:]
print(s)
```

```
abXdegh
```

Powyższy przykład w miejsce znaku nr 2 wstawia napis "X" oraz usuwa znak nr 5 z napisu. Przy konieczności modyfikacji znak po znaku możemy użyć iteracji po napisie i budować nowy napis znak po znaku:

```
s, ns = "abcdefgh", ""
for z in s:
    if z in "cf":
        ns = ns + "X"
    else:
        ns = ns + z
print(ns)
```

```
abXdeXgh
```

Zadanie 3.1.1

Napisz funkcję, która dla danej listy słów wypisze każde słowo z listy wspak. Np. dla listy `['Ala', 'ma', 'kota']` funkcja powinna wypisać: `alA am atok`

Zadanie 3.1.2

Napisz funkcję `wyiksuj(napis)`, która wypisze dany `napis`, zastępując każdą małą literę polskiego alfabetu małą literą `x` i każdą wielką literę polskiego alfabetu wielką literą `X`, natomiast resztę znaków pozostawi bez zmian. Np. dla napisu `'Python 3.6.1 (default, Dec 2015, 13:05:11)'` program powinien wypisać: `Xxxxxx 3.6.1 (xxxxxxx, Xxx 2015, 13:05:11)`

3.2 Konwersje liczba – napis

Z punktu widzenia komputera liczba czy też element napisu, którym jest litera są pewną wartością numeryczną. Natomiast my do zapisu liczb używamy różnych systemów (np. dziesiętnego, czy też szesnastkowego). Domyślnie liczby wprowadzane do programu interpretowane są jako zapisane w systemie dziesiętnym, podobnie liczby uzyskiwane poprzez konwersję napisu przy pomocy funkcji `int()`. Możliwe jest jednak wprowadzanie liczb zapisanych w innych systemach liczbowych lub konwersja z napisu zawierającego liczbę — drugi, opcjonalny argument `int()` pozwala określić podstawę systemu z którego konwertujemy, zero oznacza automatyczne wykrycie w oparciu o prefix:

```
# szesnastkowo
h1, h2, h3 = 0x1F, int("0x1F", 0), int("1F", 16)
# oktalnie
o1, o2, o3 = 0o17, int("0o17", 0), int("17", 8)
# binarnie
b1, b2, b3 = 0b101, int("0b101", 0), int("101", 2)

print("",h1,o1,b1, "\n",h2,o2,b2, "\n",h3,o3,b3)
```

```
31 15 5
31 15 5
31 15 5
```

Możliwe jest także konwertowanie wartości liczbowej na napis w określonym systemie liczbowym:

```
a, b = 3, 13
c = (a + b) * b
s = "(" + bin(a) + " + " + oct(b) + ") * " + hex(b) + " = " + str(c)
print( s )
```

Zadanie 3.2.1

Napisz funkcję `toStr(liczba, podstawa)`, która konwertuje podaną liczbę do reprezentacji napisowej w systemie o podanej podstawie.
Wskazówka: do testowania poprawności działania możesz użyć funkcji `int(napis, podstawa)`, możemy przyjąć że podstawa jest mniejsza od 37 tak aby starczyło liter alfabetu łacińskiego.

3.3 Kodowania znaków

Python używa Unicode dla obsługi napisów, jednak przed przekazaniem napisu do świata zewnętrznego konieczne może być zastosowanie konwersji do określonej postaci bytowej (zastosowanie odpowiedniego kodowania). Służy do tego metoda `encode()` np.:

```
a = "ąąbcć ... ←↓→"
inUTF7 = a.encode('utf7')
inUTF8 =  a.encode() # lub a.encode('utf8')
print("'" + a + "' w UTF7 to: " + str(inUTF7) + ", w UTF8: " + str(inUTF8))
```

Zmienne typu 'bytes' oprócz przekazania na zewnątrz (np. zapisu do pliku lub wysłania przez sieć) mogą zostać także m.in. zdekodowane do napisu z użyciem metody `decode()` lub poddane dalszej konwersji np. kodowaniu base64:

```
print("zdekodowany UTF7: " + inUTF7.decode('utf7'))

import codecs
b64 = codecs.encode(inUTF8, 'base64')
print("napis w UTF8 po zakodowaniu base64 to: " + str(b64))
```

W powyższym przykładzie należy zwrócić uwagę na instrukcję **import**, która służy do załączania bibliotek pythonowych do naszego programu. W tym wypadku załączamy fragment standardowej biblioteki Pythona o nazwie `codecs`.

Base64 jest jednym z kodowań pozwalających na zapis danych binarnych w postaci ograniczonego zbioru znaków drukowalnych, co pozwala m.in. na osadzanie danych binarnych (np. obrazki) w plikach tekstowych (np. dokumenty html, pliki źródłowe programów).

Zadanie 3.3.1

Napisz program dekodujący napis kodowany w UTF8 zakodowany przy pomocy base64 mający postać: `b'UHl0aG9uIGplc3QgZmFqbnkg8J+Yjg==\n'`.
Wskazówka: dane wejściowe funkcji `decode()` muszą być typu "bytes", można to uzyskać poprzedzając napis prefiksem `b`, tak jak powyżej.

3.3.1 Konwersja pomiędzy znakiem a jego numerem

Możliwe jest także konwertowanie pomiędzy liczbowym numerem znaku Unicode, a napisem go reprezentującym i w drugą stronę — służą do tego odpowiednio funkcje `chr()` i `ord()`. W ramach napisów można też użyć `\uNNNN`, gdzie `NNNN` jest (czterocyfrowym) numerem znaku lub po prostu umieścić dany znak w pliku kodowanym UTF8[2].

```
print(chr(0x221e) + " == \u221e == ∞")
print(hex(ord("∞")), hex(ord("\u221e")), hex(ord(chr(0x221e))) )
```

3.4 Wyrażenia regularne

W przetwarzaniu napisów bardzo często stosowane są wyrażenia regularne służące do dopasowywania napisów do wzorca który opisują, wyszukiwaniu/zastępowaniu tego wzorca. Do typowej, podstawowej składni wyrażeń regularnych zalicza się m.in. następujące operatory:

```
.       - dowolny znak
[a-z]   - znak z zakresu
[^a-z]  - znak z poza zakresu (aby mieć zakres z ^ należy dać go nie na początku)
^       - początek napisu/linii
$       - koniec napisu/linii

*       - dowolna ilość powtórzeń
?       - 0 lub jedno powtórzenie
+       - jedno lub więcej powtórzeń
{n,m}   - od n do m powtórzeń

()      - pod-wyrażenie (może być używane dla operatorów powtórzeń,
          a także dla referencji wstecznych)
```

2. Użyty w przykładzie symbol nieskończoności można uzyskać na standardowej polskiej klawiaturze pod Linuxem przy pomocy kombinacji AltGr + Shift + M

Python umożliwia korzystanie z wyrażeń regularnych za pomocą modułu `re`:

```
import re

y = "aa bb cc bb ff bb ee"
x = "aa bb cc dd ff gg ee"

if re.match(".*[dz]", y):
  print("y zawiera d lub z")

if re.match(".*[dz]", x):
  print("x zawiera d lub z")

if re.match(".* ([a-z]{2}) .* \\1", y):
  print("y zawiera dwa razy to samo")

if re.match(".* ([a-z]{2}) .* \\1", x):
  print("x zawiera dwa razy to samo")

# zastępowanie
print (re.sub('[bc]+', "XX", y, 2))
print (re.sub('[bc]+', "XX", y))

# zachłanność
print (re.sub('bb (.*) bb', "X \\1 X", y))
print (re.sub('.*bb (.*) bb.*', "\\1", y))
print (re.sub('.*?bb (.*) bb.*', "\\1", y))
```

```
x zawiera d lub z
y zawiera dwa razy to samo
aa XX XX bb ff bb ee
aa XX XX XX ff XX ee
aa X cc bb ff X ee
ff
cc bb ff
```

Zwróć uwagę na:

- Działanie funkcji `match`, która dopasowuje wyrażenie do początku napisu (czyli tak jakby zaczynało się od `^`).
- Odwołania wsteczne do pod-wyrażeń (fragmentów ujętych w nawiasy) postaci `\\x`, gdzie `x` jest numerem pod-wyrażenia.
- „*Zachłanność*” (ang. *greedy*) wyrażeń regularnych:
  - w pierwszym wypadku `bb (.*) bb` dopasowało najdłuższy możliwy fragment, czyli `cc bb ff`,
  - w drugim przypadku gdy zostało poprzedzone `.*` dopasowało tylko `ff`, gdyż `.*` dopasowało najdłuższy możliwy fragment czyli `aa bb cc`,
  - w trzecim wypadku `bb (.*) bb` mogło i dopasowało najdłuższy możliwy fragment, czyli `cc bb ff`, gdyż było poprzedzone niezachłanną odmianą dopasowania dowolnego napisu, czyli: `.*?`.

Po każdym z operatorów powtórzeń (`. ? + {n,m}`) możemy dodać pytajnik (`.? ?? +? {n,m}?`) aby wskazać że ma on dopasowywać najmniejszy możliwy fragment, czyli ma działać nie zachłannie.

Zadanie 3.4.1

Napisz funkcję która sprawdzi z użyciem wyrażeń regularnych czy dany napis jest słowem (tzn. nie zawiera spacji).

Zadanie 3.4.2

Napisz funkcję która sprawdzi z użyciem wyrażeń regularnych czy dany napis jest liczbą (tzn. jest złożony z cyfr i kropki, a na początku może wystąpić + albo -).

3.5 Zadania dodatkowe

Zadanie 3.5.1

Napisz funkcję, która dla danej listy słów wypisze w kolejnych wierszach ich skróty w postaci `<pierwsza litera>-<ostatnia litera> (<dlugosc slowa>)`.
Np. dla listy `['Interdyscyplinarne', 'Centrum', 'Modelowania']` powinna wypisać:

```
I-e (18)
C-m (7)
M-a (11)
```

Wskazówka: wynik funkcji `len()` mierzącej długość napisu jest liczbą. Do rozwiązania tego zadania może Ci się przydać konwersja tej liczby na napis (aby dało się ją skleić z innymi napisami), z użyciem funkcji `str()`

Zadanie 3.5.2

Napisz funkcję, która dla danej listy słów wypisze każde słowo z listy powtarzając każdą małą literę dwukrotnie. Np. dla `['Ala', 'ma', 'kota', 'i PSA']` funkcja powinna wypisać:

```
Allaa
mmaa
kkoottaa
ii PSA
```

Zadanie 3.5.3

Zmodyfikuj rozwiązanie zadania 2.8.2 tak aby korzystało tylko z jednej pętli.

Zadanie 3.5.4

Napisz funkcję która sprawdzi z użyciem wyrażeń regularnych czy dany napis kończy się xyz.

Zadanie 3.5.5

Jak wiemy język złożony ze słów postaci `aa..aabb..bbaa..bb` (gdzie ilość liter a przed ciągiem liter b jest równa ilości liter a po tym ciągu) nie jest regularny. Jednak programistyczne wyrażenia regularne są rozszerzone w stosunku co do tych spotykanych w matematyce i umożliwiają opis takiego języka. Napisz funkcję, korzystającą z dopasowywania wyrażeń regularnych, która będzie sprawdzała czy podane słowo należy do tego języka.

4 Zmienne i ich typy

4.1 Określanie typu zmiennej

Do tej pory poznaliśmy kilka typów zmiennych w Pythonie: liczby, napisy oraz listy. Poznaliśmy także metody konwersji pomiędzy niektórymi z typów (np. instrukcje `str()`, `int()`). Jeżeli chcemy dowiedzieć się jakiego typu jest dana zmienna możemy skorzystać z funkcji `type()`:

```
a, b, c = 1, 3.14, "Python"
print(a, type(a))
print(b, type(b))
print(c, type(c))
c = (a == 1)
print(c, type(c))
```

```
1 <class 'int'>
3.14 <class 'float'>
Python <class 'str'>
True <class 'bool'>
```

Zauważ że inny typ związany jest z liczbami całkowitymi, inny z rzeczywistymi, a jeszcze inny z wartościami logicznymi (`True`/`False`). Zauważ także, że zmienna może zmienić swój typ.

4.2 Listy

Do tej pory listy traktowaliśmy głównie jako zbiór elementów po którym iterujemy. Zastosowanie list jest jednak znacznie szersze. Lista stanowi pewnego rodzaju kontener do przechowywania innych zmiennych, w którym elementy zorganizowane są na zasadzie określenia ich (względnej) kolejności. Lista może zawierać elementy różnych typów.

Na listach możemy wykonywać m.in. operacje modyfikowania, czy też usuwania jej elementów:

```
l = ["i", "C", 0, "M"]
l[0] = "I"
del l[2]
print(l)
```

```
['I', 'C', 'M']
```

W powyższym przykładzie widzimy:

- Modyfikację pierwszego elementu listy (`l[0] = "I"`), z użyciem odwołania poprzez numer elementu. Elementy list numerujemy od zera. Ujemne wartości oznaczają numerowanie od końca listy, czyli -1 jest ostatnim elementem listy, -2 przedostatnim, itd.
- Usunięcie trzeciego elementu listy (`del l[2]`). Powoduje to zmianę numeracji kolejnych elementów.

Jednak jeżeli chcemy modyfikować elementy listy iterując po niej, to konieczne jest iterowanie po indeksach (a nie jak dotychczas po wartościach):

```
for i in range(len(l)):
    print(l[i])
    l[i] = "q"
print(l)
```

```
I
C
M
['q', 'q', 'q']
```

Dzieje się tak gdyż przypisanie do zmiennej `x` jakiejś wartości w ramach konstrukcji `for x in lista:` modyfikuje tylko zmienną `x`, a nie element listy który został do niej pobrany.

4.2.1 Wybór podlisty

Możemy także tworzyć „podlisty” przy pomocy operatora zakresów w identyczny sposób jak to zostało opisane przy napisach, np. `ll[1::2]` zwróci listę złożoną z co drugiego elementu listy `ll` zaczynając od elementu o indeksie 1.

4.2.2 Lista jako modyfikowalny napis

Listy mogą też służyć jako narzędzie do modyfikowania napisów. W tym celu można skorzystać np. z listy złożonej z liter oryginalnego napisu:

```
s = "abcdefgh"
l = list(s)
l[2] = "X"
del(l[5])
s = "".join(l)
print(s)
```

```
abXdegh
```

4.3 Obiektowość

Jak mogliśmy zauważyć przy sprawdzaniu typów zmiennych są one klasami. Związane z tym jest m.in. to iż posiadają one metody służące do operowania na nich. Opis danego typu wraz z dostępnymi metodami można obejrzeć przy pomocy polecenia `help()`, np. `help("list")`.

W przypadku list za pomocą metod tej klasy mamy możliwość wstawiania wartości na daną pozycję, sortowania i odwracania kolejności elementów:

```
l = ["i", "m"]
l.insert(1, "c")
print(l)
l.reverse()
print(l)
l.sort()
print(l)
```

```
['i', 'c', 'm']
['m', 'c', 'i']
['c', 'i', 'm']
```

Zwróć uwagę że sortowanie i odwracanie modyfikuje istniejącą listę a nie tworzy kopii.

Zadanie 4.3.1

Zapoznaj się z dokumentacją klasy odpowiedzialnej za napisy (`str`), zwróć szczególną uwagę na metody `split`, `find`, `replace`. Korzystając z metod klasy `str` napisz funkcję `parse` która dla napisu będącego jej argumentem wykona zamianę wszystkich ciągów "XY" na spację oraz dokona rozbicia napisu złożonego z pól rozdzielanych dwukropkiem na listę napisów odpowiadających poszczególnym polom. Funkcja powinna działać w następujący sposób:

```
 > l = parse("Ala:maXYkota:i inne:zwierzeta")
 > print(l)
['Ala', 'ma kota', 'i inne', 'zwierzeta']
```

Zadanie 4.3.2

Korzystając z metod klasy `list` i/lub funkcji `sorted()` napisz funkcję która sortuje podaną listę w kolejności malejącej.

Zadanie 4.3.3

Napisz funkcję `sortuj(lista)` która zwróci posortowaną listę. Funkcja nie może zmodyfikować oryginalnej listy.

4.4 Słowniki

Kolejnym użytecznym typem zmiennych w Pythonie są słowniki (zwane niekiedy *mapami* lub *tablicami asocjacyjnymi*). Podobnie jak listy służą do do przechowywania innych zmiennych. W odróżnieniu jednak od list w słownikach przechowywane są pary klucz - wartość, gdzie unikalny klucz służy do identyfikowania wartości.

```
slownik = { "bd" : "xx", 5: True, "a" : 11 }
for klucz in slownik:
    print (klucz, "=>", slownik[klucz])
```

```
a => 11
bd => xx
5 => True
```

Zauważ że zarówno klucz, jak i wartość mogą być dowolnego typu oraz że słownik nie zachowuje kolejności dodawania elementów.

Możliwe jest także sprawdzanie istnienia jakiegoś elementu w słowniku, usuwanie, dodawanie i zmienianie elementów słowniku, itd (zwróć także uwagę na inną metodę wypisywania słownika - poprzednio iterowaliśmy po kluczach, teraz po liście par klucz-wartość):

```
if "bd" in slownik:
    print ("jest element o kluczu 'bd'")
    del slownik['bd']
slownik[15] = True
slownik["a"] = "yy"
for k,v in m.items():
    print (k, "=>", v)
```

```
jest element o kluczu 'bd'
a => yy
15 => True
```

Zadanie 4.4.1

Napisz funkcję `zlicz` która dla podanej listy policzy powtórzenia jej elementów. Przykład użycia:

```
 > zlicz(["AX", "B", "AX"])
AX wystepuje 2 razy
B wystepuje 1 razy
```

Wskazówka: Użyj słownika, w którym element będzie stanowił klucz, a krotność jego wystąpień wartość. Możesz użyć metody `get()` do pobierania wartości z słownika, jeżeli w nim jest lub wartości domyślnej w przeciwnym wypadku - szczegóły zobacz w dokumentacji

Zadanie 4.4.2

Napisz funkcję która konwertuje listę napisów postaci `klucz=wartosc` na słownik. Funkcja musi dokonywać podziału napisów z listy w oparciu o pierwsze wystąpienie znaku równości przy pomocy metody `find()` typu przechowującego napisy (`str`). Funkcja musi dodawać kolejne napisy do słownika w taki sposób że część przed znakiem równości stanowi klucz, a część po znaku równości stanowi wartość.
Np. dla listy postaci: `["aa=13", "b=Ala=kot", "f=xyz"]` funkcja powinna zwrócić słownik:

```
{'b': 'Ala=kot', 'aa': '13', 'f': 'xyz'}
```

4.4.1 Sortowanie słownika

Jak już wspomnieliśmy słownik nie zachowuje porządku elementów. Jeżeli chcemy uzyskać posortowaną listę kluczy, wartości lub par klucz-wartość z słownika możemy skorzystać z funkcji `sorted()`. W przypadku par wywołanie będzie wyglądać następująco:

```
mapa = {'5': 3, 'bd': 20, 'a': 101}
lista = sorted( mapa.items() )
print(lista)
```

```
[('5', 3), ('a', 101), ('bd', 20)]
```

Zwróć uwagę, iż użyliśmy tej samej metody `items()`, z której korzystaliśmy do iterowania po parach klucz-wartość (dla listy samych kluczy lub wartości należy użyć w tym miejscu innej metody klasy `dict`). Zapewne zauważyłeś że sortowanie zostało przeprowadzone w oparciu o klucze, co jednak jeżeli chcielibyśmy posortować taką listę w oparciu o wartości? W takim przypadku możemy skorzystać z opcjonalnego argumentu funkcji `sorted()` o nazwie `key`, który przyjmuje funkcję mającą za zadanie na podstawie otrzymanego elementu listy (w tym wypadku pary klucz - wartość) zwrócić klucz sortowania:

```
mapa = {'5': 3, 'bd': 20, 'a': 101}
def k(x):
    return x[1]
lista = sorted( mapa.items(), key=k )
print(lista)
```

```
[('5', 3), ('bd', 20), ('a', 101)]
```

4.5 Funkcje jako argumenty funkcji

W powyższym przykładzie jednym za argumentów funkcji `sorted()` jest inna funkcja. Zauważ, że funkcja może być takim samym argumentem innej funkcji jak dowolna inna zmienna, może być też wynikiem zwracanym przez funkcję oraz może być przechowywana w zmiennej.

```
def dzialanie(operacja):
    if operacja == "dodaj":
        def f(a, b):
            return a+b
        return f
    elif operacja == "mnóż":
        def f(a, b):
            return a*b
        return f
def dwa(funkcja, argument):
    return funkcja(2, argument)

d = dzialanie("dodaj")
a = dwa(d, 11)
b = dzialanie("mnóż")(3,4)
print(a, b, d(3,4))
```

```
13 12 7
```

Zauważ że:

- wynikiem funkcji `dzialanie()` jest funkcja wykonująca wskazane działanie,
- funkcja `dwa()` jako argumenty przyjmuje funkcję realizującą działanie dwuargumentowe i jeden argument przekazywany do niej,
- zmienna d wskazuje na funkcję zwróconą przez funkcję `dzialanie()` i może być używana jako funkcja.

Zadanie 4.5.1

Zastanów się czy konstrukcję if/elif w funkcji `dzialanie()` można by zastąpić słownikiem, jak to ewentualnie zrobić i jakie mogłoby mieć to zalety bądź wady?

Zadanie 4.5.2

Napisz funkcję która przyjmuje dwa argumenty: listę oraz funkcję. Funkcja ma za zadanie wykonać przekazaną do niej funkcję na każdym elemencie listy. Przykład użycia:

```
>>> wykonaj([1,2,3], print)
1
2
3
```

4.6 Zmienna, obiekt i referencja

W Pythonie każda zmienna jest nazwą wskazującą na jakiś obiekt w pamięci. Podobnie każdy element listy czy słownika wskazuje na jakiś obiekt[3]. Na jeden obiekt może wskazywać wiele zmiennych i/lub elementów innych obiektów (takich jak listy czy słowniki). Jeżeli zmienna nie ma na co wskazywać (np. został do niej przypisany wynik funkcji, która nie zwraca wartości) wskazuje na obiekt `None` (typu `NoneType`). Zatem na wszystkie zmienne pythonowe możemy patrzeć jak na referencje do obiektów istniejących gdzieś w pamięci.

Do uzyskania identyfikatora obiektu związanego z daną nazwą, lub elementem innego obiektu służy funkcja `id` (w przypadku standardowej implementacji Pythona jest to po prostu adres w pamięci).

4.6.1 Usuwanie i czas życia zmiennych

Instrukcja **`del`**, której używaliśmy już do usuwania elementów z listy lub słownika może być wykorzystana także do usuwania innych zmiennych. Należy jednak pamiętać iż w Pythonie usunięcie zmiennej nie wiąże się z natychmiastowym zwolnieniem zajmowanej przez nią pamięci z kilku powodów:

- na pojedynczy obiekt może wskazywać kilka zmiennych
- to Python decyduje o tym kiedy zwalniać / ponownie użyć pamięć pozostałą po obiektach na które nie wskazuje już żadna nazwa

4.6.2 Kopiowanie obiektów

Python w momencie przypisania wartości jednej zmiennej do innej nie tworzy kopii obiektu na który wskazuje zmienna, zamiast tego przypisuje referencję do istniejącego obiektu. Jest to szczególnie zauważalne w obiektach, które mogą być wewnętrznie modyfikowalne (takich jak listy czy słowniki)[4]:

```
a = [1, 2, 3]
b = a
print(a, b, "\n", hex(id(a)), hex(id(b)))
a[1] = 0
print(a, b, "\n", hex(id(a)), hex(id(b)))
del a
print(b,    "\n", hex(id(b)))
```

```
[1, 2, 3] [1, 2, 3]
 0x7f50d76b2bc8 0x7f50d76b2bc8
[1, 0, 3] [1, 0, 3]
 0x7f50d76b2bc8 0x7f50d76b2bc8
[1, 0, 3]
 0x7f50d76b2bc8
```

Jak widać `a` i `b` posiadają taki sam identyfikator obiektu zwracany przez funkcję `id`, modyfikacja `a[1]` wpłynęła na zawartość `b`, natomiast usunięcie `a` nie ma wpływu na `b` (usunęliśmy tylko jedną z dwóch referencji na wspólny obiekt). Jeżeli chcemy uzyskać kopię listy lub słownika musimy skorzystać z metody `copy()` odpowiedniego obiektu:

3. Zasadniczo wszystkie definiowane przez nas zmienne czy funkcje są elementem słownika związanego z danym kontekstem. Do słowników tych można uzyskać dostęp poprzez funkcje `globals()` (słownik zawierający elementy zdeklarowane w kontekście globalnym) i `locals()` (słownik zawierający elementy zadeklarowane w kontekście lokalnym).
4. Zauważ że jedyną możliwością modyfikacji liczby czy napisu jest przypisanie wartości wyrażenia do zmiennej, a dla list czy słowników możemy je modyfikować bez operacji przypisania całej listy czy słownika do nowej czy tej samej zmiennej.

```
a = [1, 2, 3]
b = a.copy()
b[1] = "X"
print(a, b, "\n", hex(id(a)), hex(id(b)))
```

```
[1, 2, 3] [1, 'X', 3]
 0x7f50d76b2bc8 0x7f50d57a7088
```

Zauważ że tak utworzone b ma inny identyfikator obiektu niż a. Należy mieć także na uwadze że nawet argumenty funkcji przekazywane są jako referencje na obiekty a nie kopie obiektów, natomiast dopiero operacja przypisania nowej wartości do zmiennej związanej z argumentem powoduje że zaczyna ona wskazywać na nowo utworzony (w wyniku wyrażenia po prawej stronie znaku równości) obiekt.

4.6.3 Dla jeszcze bardziej dociekliwych

Osobom jeszcze bardziej dociekliwym w temacie wnętrzności Pythona możemy polecić lekturę artykułu omawiającego te zagadnienia http://www.rwdev.eu/articles/objectthinking oraz samodzielne eksperymenty.

4.7 Klasy i struktury

Inną metodą grupowania zmiennych i funkcji jest definiowanie własnych klas:

```
class NazwaKlasy:
  # pola składowe
  a, d = 0, "ala ma kota"
  # metody składowe
  def wypisz(self):
    print(self.a + self.b)
  # metody statyczna
  def info():
    print("INFO")
  # konstruktor (z jednym argumentem)
  def __init__(self, x = 1):
    # i kolejny sposób na utworzenie pola składowego klasy
    self.b = 13 * x
```

Warto zauważyć jawny argument metod składowych klasy w postaci obiektu tej klasy. Możliwe jest także dziedziczenie po jednej lub kilku klasach bazowych, w tym celu definicje klasy rozpoczynamy:

```
class NazwaKlasy(Bazowa1, Bazowa2):
```

Tworzenie obiektu klasy i używanie go:

```
k = NazwaKlasy()
k.a = 67
k.wypisz()
```

```
80
```

Obiekty można rozszerzać o nowe składowe i funkcje:

```
k.c = k.a + 10
print(k.c)
```

```
77
```

W ten sposób można też tworzyć całe struktury:

```
class Pusta():
  pass
x = Pusta()
x.a = 3
x.b = 4
```

Od strony implementacyjnej są one trzymane w słowniku związanym z danym obiektem o nazwie `__dict__`.
Spróbuj wypisać zawartość `x.__dict__` oraz `k.__dict__`.

Do metod klasy możemy odwoływać się także z podaniem nazwy klasy a nie obiektu, w takim wypadku jeżeli nie są to metody statyczne należy przekazać jako argument obiekt danej klasy lub go udający[5]:

```
NazwaKlasy.info()
NazwaKlasy.wypisz(k)
NazwaKlasy.wypisz(x)
```

```
INFO
80
7
```

4.8 Iteratory i generatory

Iterator jest obiektem pozwalającym na dostęp do kolejnych elementów jakiejś kolekcji (np. listy). Są one przydatne np. gdy chcemy uzyskiwać kolejne elementy kolekcji nie iterując po niej w ramach pętli **for**. Jego użycie wygląda następująco:

```
l = [6, 7, 8, 9]
i = iter(l)  # zmienna i jest tutaj iteratorem
print( next(i) )
print( next(i) )
```

Niekiedy zamiast tworzenia listy lepsze może być uzyskiwanie jej kolejnych elementów "na żywo". Funkcjonalność taką w pythonie zapewniają generatory. Są to funkcje które zwracają kolejne elementy danej kolekcji używając słowa kluczowego **yield**, zamiast **return**. Pamiętają one też swój stan wewnętrzny pomiędzy wywołaniami w ramach poszczególnych iteracji.

Generatory możemy używać np. do iterowania po nich w pętli **for**, możemy tez używać iteratorów do pobierania kolejnych wartości z generatora:

```
def f(l):
    a, b = 0, 1
    for i in range(l):
        r, a, b = a, b, a + b
        yield r

ii = iter( f(8) )
for i in f(16):
    print("i =", i)
    if i > 6:
        print("ii =", next(ii))
```

Można także tworzyć generatory nieskończone:

```
def ff():
    a, b = 0, 1
    while True:
        r, a, b = a, b, a + b
        yield r
```

5. Wystarczy żeby taki obiekt miał metody i składowe używane przez dana metodę, nie musi to być obiekt tej klasy.

4.9 Pliki

Do tej pory wszystkie dane, z których korzystały nasze programy, wprowadzaliśmy bezpośrednio do kodu programu. W realnych zastosowaniach bardzo często użyteczniejsze jest korzystanie z danych zapisanych w osobnych plikach.

4.9.1 Zapisywanie tekstu do pliku

Zapis do pliku tekstowego możemy zrealizować w sposób następujący:

```
plik = open('dane.txt', 'wt', encoding='utf8')
plik.write("teskt1\n")
plik.write("teskt2\nteskt3")
plik.close()
```

Jak to działa?

- Polecenie z pierwszej linijki otwiera plik `dane.txt` i zapewnia dostęp do niego poprzez zmienną `plik`. Opcja `'w'` oznacza, że plik jest otwarty „do zapisu" (od angielskiego *write*). Opcja `'t'` oznacza, że plik traktowany jako plik tekstowy[6]. Argument `encoding` pozwala na określenie kodowania użytego do zapisu pliku tekstowego, jest on opcjonalny i gdy nie zostanie podany kodowanie pliku zależne jest od ustawień systemowych.
- Druga i trzecia komenda zapisuje podany jako argument tekst do pliku `dane.txt` (zwróć uwagę na wstawianie nowej linii przy pomocy `'\n'`)
- Ostatnie polecenie zamyka dostęp do pliku `dane.txt`.

Po uruchomieniu powyższego kodu powinien zostać utworzony plik „dane.txt", zawierający 3 linie tekstu. Jeżeli plik taki wcześniej istniał zostanie on nadpisany.

4.9.2 Wczytywanie tekstu z pliku

```
plik = open('dane.txt', 'rt', encoding='utf8')
for linia in plik:
  print(linia, end="")
plik.close()
```

Zauważ, że została używa opcja `'r'` do otwarcia pliki co oznacza otwarcie do odczytu (od angielskiego *read*). Jeżeli chcemy wczytać cały plik do zmiennej napisowej możemy, zamiast pętli czytającej kolejne linie, użyć metody `read()`:

```
plik = open('dane.txt', 'rt', encoding='utf8')
napis = plik.read()
plik.close()
```

4.10 Obsługa błędów

Wcześniej spotkaliśmy się już z komunikatem błędu. Błędy mogą wynikać z błędów składniowych w programie ale również nie przewidzianych zdarzeń w trakcie jego pracy. Warto mieć na uwadze iż wszystkie błędy w Pythonie mają postać wyjątków które mogą zostać obsłużone blokiem **`try`**/**`except`**.

6. Tekst możemy zapisywać także do plików otwieranych jako binarne, w takim wypadku argument funkcji write musi mieć typ `bytes` a nie `str`, czyli być już jawnie zakodowanym w jakimś standardzie.

```
try:
  a = 5 / 0
except ZeroDivisionError:
  print("dzielenie przez zero")
except:
  print("inny błąd")
```

Przy obsłudze błędów może przydać się instrukcja pusta **pass**, która w tym przypadku pozwala na zignorowanie obsługi danego błędu.

```
try:
  slownik["a"] += 1
except:
  pass
```

Powyższy kod zwiększy wartość związaną z kluczem "a" w słowniku slownik, jednak gdy napotka błąd (np. słownik nie zawiera klucza "a") zignoruje go.

Możemy także generować wyjątki z naszego kodu, służy do tego instrukcja **raise**, której należy przekazać obiektem dziedziczącym po **BaseException** np:

```
raise BaseException("jakiś błąd")
```

5 Literatura dodatkowa

- *The Python Tutorial* (https://docs.python.org/3/tutorial/) - oficjalny Tutorial Pythona.
- *Vademecum informatyki praktycznej* (http://vip.opcode.eu.org/) - zbiór materiałów na temat elektroniki i programowania m.in. w Pythonie, wykorzystywany m.in. w edycji VIIIbis MdCŚ.
- *Biblioteka Riklaunima: Podstawy Pythona* (http://www.python.rk.edu.pl/w/p/podstawy/).
- *A Byte of Python* (https://python.swaroopch.com/).
- *How to Think Like a Computer Scientist: Learning with Python 3* (http://openbookproject.net/thinkcs/python/english3e/).
- *Zanurkuj w Pythonie* (https://pl.wikibooks.org/wiki/Zanurkuj_w_Pythonie).